

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/06/9-15>

Elcan Elman oğlu Həsənli
Bakı Dövlət Universiteti
magistrant
elcan.94.eh@gmail.com

İDMANLA ƏLAQƏLİ MÜBAHİSƏLƏRİNİN ANLAYIŞI, MAHİYYƏTİ VƏ HƏLLİNİN HÜQUQİ ÜSULLARI

Xülasə

İdman dövrümüzdə getdikcə daha vacib və peşəkarlaşan bir sahəyə çevrilib. Tarixi prosesdə peşəkar və həvəskar idmançıların, eləcə də idman təşkilatlarının sayının artması milli və beynəlxalq yarışların sayının artmasına səbəb olmuşdur. Bu inkişafı paralel olaraq idmanla bağlı konfliktlər də artıb və bu münaqişələr idmanın öz orqanizminə uyğun həllini tapmalıdır. Doğrudan da, xüsusilə beynəlxalq yarışlarda yaranan mübahisələrin tez bir zamanda həlli yarışların taleyinə təsir edəcək. Lakin bu sahədə fəaliyyət göstərən bir çox təşkilatın mövcudluğu və onların qərarları ilə təcrübələri arasında ortaya çıxan uyğunsuzluqlar bu sahədə vahidliyə ehtiyacı daha da artırdı. Bu ehtiyacı ödəmək üçün məhkəmə orqanı olaraq CAS bu işi öz üzərinə götürdü. CAS digər alternativ mübahisələrin həlli üsullarına qapısını bağlamasa da, xüsusilə arbitraj təmin etdiyi üstünlüklərlə ön plana çıxdı. CAS indiyədək qəbul etdiyi qərarlarla idman hüququndan irəli gələn mübahisələri tez və ədalətli şəkildə həll etmək vəzifəsini yerinə yetirmişdir.

Açar sözlər: *İdman hüququ, idmanla əlaqəli mübahisələr, vasitəçilik, idman arbitraj məhkəməsi, CAS*

Eljan Elman Hasanli
Baku State University
master student
elcan.94.eh@gmail.com

Understanding, significance and legal methods of solution of disputes related to sports

Abstract

Sports has become an increasingly important and professionalized sector in our age. The increase in the number of professional and amateur athletes as well as sports organizations in the historical process has brought about an increase in the number of national and international competitions. Parallel to this development, conflicts related to sports have also increased and these conflicts have to be resolved in accordance with the sport's own body. Indeed, settling the disputes that arise especially in international competitions as soon as possible will affect the fate of the competitions. However, the existence of many organizations operating in this field and the inconsistencies that emerged between their decisions and practices increased the need for uniformity in this area. As a judicial authority to meet this need, CAS has undertaken this job. Although the CAS has not closed its door to other alternative dispute resolution methods, it has come to the fore especially with the advantages it provides arbitration. CAS has fulfilled its duty to settle the disputes arising from sports law in a swift and fair manner with the decisions it has made so far.

Keywords: *Sports law, sports-related disputes, mediation, sports arbitration, CAS*

Giriş

İdman bəşəriyyət tarixi ilə inkişaf etmiş və əsasən fiziki fəaliyyətləri əhatə edən fəaliyyətlərdən biri olmuşdur. Artan idman surəti, "İdman Hüququ" adı altında yeni bir hüquq sahəsinin meydana gəlməsinə də kömək etmişdir. İdman hüququ həm mülki hüquq, həm də inzibati hüquq ilə bağlı

məsələləri özündə birləşdirdiyi üçün qarışıq bir hüquq sahəsidir. İdman əvvəllər insanların həyatda qalmaq üçün gündəlik həyatlarında etməli olduqları hərəkətlər idisə daha sonra, xüsusən də 18-ci əsrdə insanların asudə vaxtlarını keçirttikləri bir fəaliyyət növünə çevrildi.

İdman 20-ci əsrin əvvəllərindən sonra boş vaxtdan səmərəli istifadə, əyləncə məqsədi ilə edilən, sağlam həyat, bədən və zehni qabiliyyətlərin inkişaf etdirilməsi, stressdən azad olma, insan münasibətlərinin inkişaf etdirilməsi, fərdi və sosial iqtisadiyyata töhfə vermək, milli və beynəlxalq təbliğat, təşviqat kimi fərdi və sosial funksiyaları olan fiziki və zehni fəaliyyət halına gəldi.

Azərbaycan Respublikasının "Bədən tərbiyəsi və idman haqqında" qanunun 1-ci maddəsində bədən tərbiyəsinə anlayış verilir və qeyd edilir ki, bədən tərbiyəsi – cəmiyyətin ümumi mədəniyyətinin ayrılmaz hissəsi olmaqla, fiziki hərəkətlər vasitəsilə insanın sağlam həyat tərzinin formalaşdırılmasına, fiziki və əqli inkişafına yönəldilmiş norma, bilik və dəyərlər məcmusunu özündə əks etdirən sosial fəaliyyət sahəsidir. Həmin maddə də idmana da xüsusi anlayış verilir. İdman – müxtəlif fiziki hərəkətlər kompleksi vasitəsilə mütəmadi olaraq şəxsin fiziki hazırlığının təkmilləşdirilməsinə, bütün səviyyəli yarışlarda iştiraka və yüksək nəticələr göstərilməsinə yönəldilmiş bədən tərbiyəsinin tərkib hissəsidir.

İdmanın inkişafına paralel olaraq yaranan idman növlərinin hər biri üçün fərqli qaydalar müəyyənləşdirilirdi. Çünki idmanın fərdlər və cəmiyyətlər arasında yuxarıda göstərilən məqsəd və funksiyaları yerinə yetirmək və lazım olduqda motivasiya və rəqabət elementinə çevrilməsi üçün müəyyən qaydaların və müəyyən standartların vaxtında müəyyən edilməsi vacib idi. İdmandakı qaydalardan bəhs olunduğu bu nöqtədə idmanla hüquq arasındakı əlaqə başlayır. Gündəlik həyatın məcburi bir elementi olan və bugünkü nəhəng bir sektora çevrilən idmanda yarana biləcək mübahisələr, ixtilafları öz xüsusiyyətləri və qaydaları ilə həll edən, sisteməlik şəkildə araşdıran bir hüquq intizamını olan "İdman Hüququ" meydana gəlir.

İdman hüququ ilə bağlı bir çox tərif verilmişdir, lakin əhatə dairəsinə görə İdman hüququnun tam tərifini vermək çətinidir. İdman hüququ adı verilən hüquq intizamını yalnız inzibati hüquqa və ya yalnız mülki hüquqa uyğunlaşdırmaq mümkün deyil. Həm mülki, həm də inzibati hüquq elementlərini özündə birləşdirən idman hüququ çoxsahəli bir sahədir.

İdmanla əlaqəli mülki və inzibati hüquqa adı mübahisələrdən əlavə mülki və inzibati hüquqa daxil olmayan və idmana xas xüsusiyyətləri özündə ehtiva edən mübahisələr də mövcuddur. İdman hüququ müstəqil bir sahə olduğundan idmanla əlaqəli mübahisələrin də idman hüququ çərçivəsində öyrənilməsi vacibdir. Bu başlıq daxilində öyrəniləcək mübahisələr mülki və inzibati hüquq mahiyyəti daşıya biləcəyi kimi sui generis mahiyyətdə daşıya bilər (Eriner, 2010: 65).

İdmanla əlaqəli mübahisələr və ixtilaflar idmanın inzibati quruluşundan, idarəedilməsindən, nizam-intizamından və həvəskar və ya peşəkar idmanla əlaqəli müxtəlif müqavilələrdən irəli gələn bilər. İdman mübahisələrini ümumiyyətlə on başlıq altında qruplaşdırıla bilərik: (Ekşi, 2015: 696)

1. Federasiya və klubların müvafiq orqanlarının və rəhbərlərinin seçilməsi; İdarəetmə, nizamnamə və əsasnamələrin hazırlanması və dəyişdirilməsi kimi idmanın idarə olunması ilə əlaqəli mübahisələr,

2. Oyun qaydaları ilə əlaqəli mübahisələr,

3. İntizam mübahisələri,

4. İdmanla əlaqəli müqavilələrdən irəli gələn mübahisələr,

5. Dopinqlə əlaqəli mübahisələr,

6. İdmanla bağlı cinayət xarakterli mübahisələr,

7. Vergidən yaranan mübahisələr,

8. İdman təşkilatlarının emblemləri, lisenziyaları, markaları, loqotipləri və s. əqli mülkiyyət hüquqlarından irəli gələn mübahisələr,

9. İdman klubları tərəfindən qurulan şirkətlərlə bağlı mübahisələr,

10. İdman fəaliyyətinin səbəb olduğu səs-küy və çirkənlənmədən irəli gələn ekoloji hüquq mübahisələri.

İdmanla əlaqəli mübahisələr anlayışı doktrinada geniş şəkildə şərh olunur və idman fəaliyyətinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar yaranan bütün mübahisələr idmanla əlaqəli mübahisələr kimi müəyyən edilir.

Dissertasiya işində vergi, cinayət və ekoloji xarakterli idmanla əlaqəli mübahisələrə toxunulmayacaqdır.

İdmanla əlaqəli bəzi mübahisələr mülki hüquqa bəziləri isə inzibati hüquq sahəsinə aid ola bilər. Məsələn klub, idmançı, baş məşqçi, vasitəçilər kimi idmanla bağlı şəxslərin öz aralarında imzaladıqları transfer və idmanla əlaqəli müqavilələrdən yaranan mübahisələr mülki hüquqa xarakterikdir. Bundan başqa idmançıların, klubların və federasiyaların vergi ödəyib ödəməyəcəkləri isə inzibati hüquqa xarakterikdir. Dopingdən istifadə isə idman intizam qaydalarının pozulmasıdır. Bu hərəkətin intizam cəzasına səbəb olub olmayacağı mülki hüquqa, buna qarşı idmançıya doping maddəsi verərək onun ölümünə səbəb olan məşqçi haqqında cinayət işi açılıb açılmayacağı isə cinayət hüququna aid məsələdir.

Hər bir idman növündə o idmanın oynanılması üçün xarakterik olan oyun qaydaları vardır. Oyun qaydaları olaraq adlandırılan bu qaydaların icra edilməsində də mübahisələr yarana bilər. Ümumilikdə idman yarışında hazır vəziyyətdə olan hakim və ya oyunun inspektoru tərəfindən oyun qaydalarının pozulması barədə qərar verilir və müvafiq cəzalar tətbiq olunur. Məsələn, futbol oyunlarından öncə hakimlər tərəfindən futbol meydançasının yoxlanılması, komandaların formalarının və oyunçuların qeydiyyatının yoxlanılması, oyunun başlanılması, oyunun daxilində meydana gələn bir hadisədə hansı tərəfin haqlı olduğuna və bu hadisə ilə bağlı hansı qərarın verilməsi oyun qaydaları ilə bağlı münasibətlərdir.

Oyun qaydaları ilə bağlı verilmiş qərarlara etiraz və şikayət edilə bilməz. Məsələn, futbol oyunu zamanı futbolçuya sarı və ya qırmızı vərəqə göstərilməsi ilə bağlı bu son qərardır və mübahisə edilə bilməz. Milli və beynəlxalq federasiyaların nizamnamə və təlimatlarında bu cür qərarlara qarşı şikayət və arbitraj yoluna müraciət edilə bilməməsi ilə bağlı müddəalar mövcuddur.

2018-ci il tarixli UEFA Statutunun 63-cü maddəsinin 1-ci hissəsinin a yarım bəndində sırf oyun qaydalarının tətbiqi ilə bağlı məsələlər və ya müsabiqədə texniki üsullarla bağlı mübahisələrdə CAS-a müraciət edilə bilməyəcəyi bildirilmişdir. Həmçinin FİFA Statutunun 67-ci maddəsində də oyun qaydalarının pozulması (violations of the laws of the game) halında CAS-a müraciət edilə bilməyəcəyi qeyd edilmişdir. Bunun səbəbi oyun qaydalarının nə olduğu, oyun qaydalarının pozulması halında hansı hüquqi tədbirlərin görülməsi və ya kimlər tərəfindən tətbiq ediləcəyi hər bir idman növünə uyğun olaraq milli və beynəlxalq federasiyalar tərəfindən hazırlanan oyun qaydaları ilə tənzimlənir. Burada futbolda olan oyun qaydaları misalları üzərindən qısaca oyun qaydaları haqqında məlumat vermək faydalı olacaqdır. Futbolda oyun qaydaları Beynəlxalq Futbol Assosiasiyası Şurası (The International Football Association Board) tərəfindən hazırlanır. Oyun qaydaları 2020/2021-də əsas tənzimlənən məsələlər bunlardır: Qayda 1-Oyun meydanı; Qayda 2-top; Qayda 3-Oyunçular; Qayda 4-Oyunçuların geyimi; Qayda 5-Baş Hakim; Qayda 6-Matçın digər hakimləri; Qayda 7-Matçın davamiyyəti; Qayda 8-Oyunun başlanması və bərpası; Qayda 9-Topun Oyunda Olması və Olmaması; Qayda 10- Matçın Nəticəsinin Müəyyən Edilməsi; Qayda 11-"Oyundankənar" vəziyyət; Qayda 12-Qayda Pozuntuları və İntizamsız Davranış; Qayda 13-Cərimə və Sərbəst Zərbələr; Qayda 14-11 metrlik zərbə; Qayda 15-Topun Yan Xətdən Oyuna Daxil Edilməsi; Qayda 16-Qapıdan Zərbə; Qayda 17-Küncdən zərbə.

Hər bir matç, oyun qaydalarını tətbiq etmək üçün tam səlahiyyətə malik hakim tərəfindən idarə olunur. Qərarlar, oyun qaydalarına və "oyunun ruhu"na uyğun olaraq hakimin maksimal bacarığı çərçivəsində verilməli və oyun qaydaları çərçivəsində müvafiq tədbirlər görmək səlahiyyətinə malik hakimin fikrinə əsaslanmalıdır. Oyunla, habelə qolun qeydə alınıb-alınmaması və matçın nəticəsi ilə bağlı hakim tərəfindən verilmiş qərarlar qətidir. Baş hakimin və matçın digər hakimlərinin qərarlarına hər zaman hörmətlə yanaşılmalıdır. Əgər oyun bərpa edilmişsə, yaxud hakim birinci və ya ikinci hissənin (habelə əlavə vaxtın) başa çatdığını bildirən işarə vermiş və oyun meydanını tərk etmişsə, yaxud matçı təxirə salmışsa, hakim, qərarının yanlış olduğunu anlayaraq və ya digər hakimlərin məsləhəti ilə oyunun bərpası ilə bağlı qərarını dəyişə bilməz. Bununla belə, əgər

hissənin sonunda hakim video-təkrara baxış zonasına yaxınlaşmaq və yaxud oyunçuların oyun meydanına qayıtmasına göstəriş vermək üçün oyun meydanını tərk edirsə, bu, hissənin başa çatmasına qədər baş vermiş insidentə görə qərarın dəyişdirilməsinin qarşısını almır.

Oyun qaydaları ilə bağlı verilən qərarlardan yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi CAS-a müraciət edilə bilməz. Atalanta yay olimpiya oyunları zamanı *Mendy v. International Amateur Boxing Association* işində, CAS ad hoc hakim heyəti, fransız boksçunun rəqibinin onu bəldən aşağısına vurması səbəbilə oyun qaydalarını pozması və yarışdan uzaqlaşdırılması ilə bağlı hakim qərarına fransız boksçunun verdiyi şikayəti oyun qaydalarına bağlı qərarlara qarşı şikayət verilə bilməz səbəbilə rədd edilmişdi. Lakin burada bir istisna hal nəzərdə tutulmuşdur. Əgər oyun qaydalarına bağlı qərarlar verilirərkən qərəzli niyyətlə hərəkət edilmişsə o halda CAS şikayəti qəbul edib və araşdırma apara bilər (Wild ACAS and Football, 2012).

İdmanla əlaqəli mübahisələri subyekt tərkibinə görə milli və beynəlxalq xarakterli mübahisələrə ayıra bilərik. İdmanla əlaqəli mübahisənin tərəflərindən biri əcnəbi deyildirsə bu mübahisə milli mübahisə hesab edilir. Yox əgər mübahisənin tərəflərindən biri əcnəbidirsə o halda bu mübahisələri biz beynəlxalq xarakterli mübahisə adlandıracağıq. Məsələn Azərbaycandakı bir idman klubu ilə bir Azərbaycan vətəndaşı idmançı arasında idmanla əlaqəli bir mübahisə yaranmışdırsa bu milli xarakterli mübahisə hesab ediləcəkdir. Bu milli idmançının intizam pozuntusu törətməsi, oyun qaydalarını pozması, bir klubdan digər kluba transfer olması və ya dopinq qayda pozuntusunu törətməsi halında idmançının fəaliyyət göstərdiyi idmana aid qayda və təlimatlarla yanaşı Azərbaycan qanunvericiliyində tətbiq ediləcəkdir. Bunun əksi olaraq yerli bir klubla əcnəbi idmançı arasında yaranan mübahisələri qeyd edə bilərik.

İdmanla əlaqəli mübahisələrin milli və ya beynəlxalq xarakter daşması 3 baxımdan bizim üçün önəmlidir. Birincisi, idmanla əlaqəli mübahisələrə tətbiq ediləcək hüquqi rejimin müəyyən edilməsi, ikincisi, mübahisəni həll edəcək səlahiyyətli orqanın müəyyən edilməsi, üçüncüsü idmanla əlaqəli mübahisələrlə bağlı xarici ölkələrdə verilən qərarların tanınması və icrası ilə bağlı. Əgər idmanla əlaqəli mübahisə milli xarakterlidirsə bu mübahisə milli hüquq orqanları və ya məhkəmələri tərəfindən baxılaraq qərar veriləcəkdir. Ancaq bəzi hallarda tərəflər milli xarakterli olsa belə tərəflər aralarında imzaladıqları müqaviləyə ilə mübahisələrinin baxılmasını CAS-a və ya digər xarici ölkələrin arbitraj məhkəmələrinə həvalə edə bilərlər. Milli xarakterli mübahisələr, mübahisənin aid olduğu idman növünə aid federasiyaların əsasnaməsi və təlimatları başda olmaqla milli hüququ tabedirlər. Buna qarşı olaraq qeyd edə bilərik ki, beynəlxalq xarakterli mübahisələrdə həm tətbiq olunacaq hüquq və mübahisəni həll edəcək orqan fərqlilik göstərə bilər. Bu vəziyyəti daha yaxşı başa düşmək üçün FIFA örnəyini göstərə bilərik. Beynəlxalq xarakterli hər bir mübahisə üçün FIFA orqanları səlahiyyətli göstərilməmiş bəzi hallarda milli məhkəmələrə və ya milli federasiyaların daxili hüquq orqanlarına müraciət edilməsi qəbul edilmişdir (4).

İdmanla əlaqəli mübahisələrin həllində məhkəmə orqanları ilə yanaşı idman qurumlarının tərkibində olan hüquq orqanlarına və ya arbitraja müraciət etmək olur. Federasiyalar tərkiblərinə daxil olan hüquq orqanları həm inzibati orqan həm də arbitraj orqanı qismində çıxış edərək mübahisə ilə bağlı qərar verə bilərlər. Bütün bunları biz idman yurisdiksiyası adlandırırıq. Bu idman mübahisələri üçün 3 fərqli həll yolu var.

-Müvafiq milli və beynəlxalq idman təşkilatlarının icazə verdiyi dərəcədə onların səlahiyyətli hüquq orqanlarına müraciət etmək;

-Məhkəməyə müraciət etmək;

-Arbitraja müraciət etmək;

Müvafiq milli və beynəlxalq idman təşkilatlarının icazə verdiyi dərəcədə onların səlahiyyətli hüquq orqanları tərəfindən idmanla əlaqəli mübahisələrin həlli. Bildiyimiz kimi bir idman növündə yerli federasiya və assosiasiyalar beynəlxalq federasiya və assosiasiyalar tərkibində birləşirlər. Məsələn müxtəlif avropa ölkələrinin assosiasiyaları UEFA-ya (Union of European Football Associations) yəni Avropa Futbol Assosiasiyaları İttifaqına üzvdürlər. Beynəlxalq federasiya və assosiasiyaların qəbul etdiyi təlimat və rəqaləmentlər milli üzv federasiyalar tərəfindən də mənimsənilərək yerli təlimat və rəqləmentlər hazırlanır.

Milli və beynəlxalq federasiyalar səlahiyyətlərinə daxil olan mübahisələri həll etmək üçün müxtəlif hüquq orqanları yaratmaqdadırlar. Hər bir milli və beynəlxalq federasiyalar tərəfindən bu orqanlara verilən adlarda fərqlilik göstərməkdədir. Məsələn intizam pozuntuları ilə bağlı "İntizam Komitəsi" və ya maliyyə mübahisələri ilə bağlı "Oyunçuların Statusu və Transferi Komitəsi" vardır. Milli və beynəlxalq federasiyaların mübahisələrə baxan orqanları birinci instansiya orqanları hesab olunur və bu orqanların qərarlarından həmin milli və beynəlxalq federasiyaların apellyasiya orqanlarına şikayət vermək mümkün olur. Məsələn AFFA-nın İntizam Komitəsinin verdiyi bir qərardan Apellyasiya Arbitraj Tribunalının İntizam Palatasına şikayət vermək mümkündür. Lakin bəzi hallarda milli və beynəlxalq federasiyaların verdiyi qərarlar qəti olur və bu qərarlardan şikayət etmək mümkün olmur.

Azərbaycanda müxtəlif idman növlərini ilə bağlı federasiyaların tərkibində yaranmış mübahisələri həll edən müxtəlif hüquq orqanları vardır. Xüsusilə də futbolun idarə olunması və intizam pozuntuları ilə bağlı mübahisələri AFFA-nın tərkibində birinci instansiya və apellyasiya funksiyalarını icra edən orqanlar yaradılmışdır. AFFA-nın nizamnaməsinin 46-cı maddəsində qeyd olunur ki, Hüquq tətbiqedicisi orqanlar Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin tələblərini, eyni zamanda FİFA və UEFA-nın normativ tələblərini nəzərə almaqla, AFFA tərəfindən müəyyən olunan norma və qaydalar əsasında intizam, maliyyə, və lisenziyalasdırma məsələlərinə baxmaqda və qərarlar qəbul etməkdə səlahiyyətlidir. AFFA-nın birinci instansiya hüquq tətbiqedicisi orqanları aşağıdakılardır:

- İntizam Komitəsi;
- Oyunçuların Statusu və Transferi Komitəsi;
- İntizam üzrə müfəttiş;

AFFA-nın apellyasiya orqanı isə Apellyasiya Arbitraj Tribunalıdır. Hüquq tətbiqedicisi orqanlar və onların üzvlərinin səlahiyyət dairəsi, o cümlədən hüquq və vəzifələri İcraiyyə Komitəsi tərəfindən müəyyən olunur və İcraiyyə Komitəsi tərəfindən qəbul olunmuş müvafiq əsasnamələrdə öz əksini tapır.

Beynəlxalq xarakter daşıyan idmanla əlaqəli mübahisələr beynəlxalq idman qurumlarının tərkibində olan birinci instansiya və apellyasiya orqanları vasitəsi ilə baxılaraq həll olunur. Burada beynəlxalq idman qurumlarının tərkibində olan hüquq orqanları haqqında qısaca məlumat veriləcəkdir. İlk öncə 23 iyun 1894-cü ildə Parisdə Beynəlxalq konqresdə Fransa ictimai xadimi Pyer de Kubertenin təşəbbüsü ilə Olimpiya Oyunlarının dirçəldilməsi və təşkil olunması məqsədilə yaradılmış Beynəlxalq Olimpiya Komitəsinin (*International Olympic Committee* (IOC)) hüquqi intizam prosedurunun nəzərdən keçirək. Olimpiya xartiyasının 59-cu maddəsinə əsasən Olimpiya Xartiyasının, Dünya Anti-Doping Qaydalarının və ya hər hansı bir təlimatın pozulması halında BOK-un Ümumi Yığıncağı, İdarə Heyəti və İntizam Komissiyası hüquqi tədbirlər görə və qərarlar verə bilər. Olimpiya xartiyasının 59-cu maddəsində həmçinin hansı hallarda Ümumi Yığıncağın və ya İdarə Heyətinin işə baxacağı və qərar verəcəyi o cümlədən hansı orqanın hansı qərarları verə biləcəyidə öz əksini tapmışdır. Olimpiya Xartiyasının Tədbirlər və Sanksiyalar, İntizam Prosedurları və Mübahisələrin Həlli adlı 6-cı bölməsi bütünlüklə bu məsələlərə həsr edilmişdir (5).

Olimpiya Xartiyasının 60-cı maddəsi BOK qərarlarına etiraz adlanır. Həmin maddəyə əsasən bütün arbitraj və apellyasiya məhkəmə prosesi üçün tətbiq olunan qaydalara, iddia müddətlərinə və Ümumdünya Antidoping Məcəlləsinin müddəalarına tabe olmaq şərti ilə, sıralamalar və yarışmaların nəticələri də daxil olmaqla lakin bunlarla məhdudlaşmadan, BOK tərəfindən verilən hər hansı bir qərara qarşı Olimpiya Oyunlarının bağlanış günündən etibarən üç il keçdikdən sonra etiraz edilə bilməz.

Həmçinin Olimpiya Xartiyasının 61-cı maddəsi mübahisələrin həlli adlanır. Bu maddədə qeyd olunur ki, BOK qərarları qətidir. Onların tətbiqi və təfsiri ilə bağlı hər hansı bir mübahisəni yalnız BOK İdarə Heyəti, bəzi hallarda İdman Arbitraj Məhkəməsi (CAS) həll edə bilər. Olimpiya Oyunları ilə əlaqəli yaranan və ya bununla əlaqəli hər hansı bir mübahisə, İdman Arbitrajının Əsasnaməsinə uyğun olaraq yalnız İdman Arbitraj Məhkəməsinə (CAS) veriləcəkdir.

Avropa Futbol Assosiasiyaları İttifaqı (Union des Associations Europeennes de Football-UEFA) Avropada və Asiyanın bəzi (bir qədər) qərb regionlarında futbolu idarə edən təşkilatdır. O Avropa ölkələrinin milli futbol assosiasiyalarını birləşdirir. UEFA klubların və yığmaların bütün avropa yarışlarının təşkiliylə məşğul olur, onun tərkibinə daxil olan klubların və milli assosiasiyaların arasında reklamdan və translyasiyalardan gəlirləri bölür.

UEFA Statutunun 32-ci maddəsinə əsasən UEFA-nın hüquq orqanları aşağıdakılardır:

a)UEFA intizam qurumları:

- Nəzarət, Etik və İntizam Qurumu (Control, Ethics and Disciplinary Body);
- Apellyasiya Şurası (Appeals Body);

b) Etik və İntizam Müfəttişləri (Ethics and Disciplinary Inspectors);

c) Klub Maliyyə Nəzarəti Qurumu (Club Financial Control Body) .

Hüquq orqanlarının üzvləri müstəqildirlər və UEFA-nın başqa bir orqanına və ya Komitəsinə üzv ola bilməzlər. Hər hansı bir mənfəət toqquşmasının mövcud olduğu və ya mövcud olduğu qəbul edilən bir mövzu ilə əlaqədar heç bir tədbir görməyəcək və təsir göstərməyəcəklər. Bu orqanlar yalnız UEFA Əsasnaməsi, qaydaları və qaydaları və qanunları ilə bağlıdır.

UEFA Statutunun 33-cü maddəsinə əsasən, Nəzarət, Etik və İntizam Qurumu əsas olaraq intizamla bağlı məsələlərdə səlahiyyətliyədir. UEFA Statutunun 34-cü maddəsinə görə, Apellyasiya Şurası, Nəzarət, Etik və İntizam Qurumunun qərarlarına qarşı intizam təlimatlarına uyğun olaraq edilmiş şikayətləri araşdıraraq və qərar vermək səlahiyyətlərinə malikdir. UEFA Statutunun 34 bis maddəsinə əsasən Etik və İntizam Müfəttişləri, Nəzarət, Etik və İntizam Qurumunda və Apellyasiya Şurasında baxılan işlər zamanı UEFA-nı təmsil edirlər.

Apellyasiya Şurası və Klub Maliyyə Nəzarəti Qurumu tərəfindən verilən qərarlar son qərarlardır və icrası məcburidir. Ancaq bu qərarlara qarşı CAS-a müraciət etmək mümkündür. UEFA-nın hüquq orqanları tərəfindən verilən qərarlardan işdə iştirak edən və qərardan narazı qalan tərəflər CAS –ın Apellyasiya Arbitraj Dairəsinə şikayət verə bilər. CAS-a müraciət müddəti qərarın alındığı vaxtdan etibarən 10 gündür. CAS –ın Apellyasiya Arbitraj Dairəsinə müraciət edə bilmək üçün UEFA daxilində müəyyən edilən prosedurların bitməsi lazımdır. CAS –ın Apellyasiya Arbitraj Dairəsinə müraciət UEFA tərəfindən verilmiş qərarın icrasını dayandırmır. Ancaq CAS hakim heyəti, intizam cəzasının icrasının dayandırılması barədə qərar verə bilər. İstisna olaraq UEFA Statutunun 63-cü maddəsinə əsasən aşağıda qeyd edilən məsələlərlə bağlı CAS-a müraciət edilə bilməz:

a) sırf idman qaydalarının tətbiqi ilə bağlı məsələlər, Oyun Qaydaları və ya bir yarışmanın texniki üsulları kimi mübahisələr;

b) iki matç və ya bir aya qədər müvəqqəti yarışdan uzaqlaşdırılma ilə bağlı cəzalara qarşı;

c) federasiyaların nizamnamələrinin və ya qaydalarının tətbiq edilməsindən irəli gələn milli miqyaslı bir mübahisədə müstəqil və qərəzsiz bir arbitraj məhkəməsi tərəfindən verilən qərarlara qarşı (Yohan).

İdmanla əlaqəli federasiyaların əsasnamələrində və təlimatlarında yerli məhkəmələrə hansı hallarda müraciət edilə biləcəyi göstərilir. Bəzi ölkələrin qanunvericiliyində məsələn Türkiyə Respublikasının qanunlarında, idmanla bağlı mübahisələrlə bağlı məhkəmələrə müraciət yolu Konstitutsiyanın özü tərəfindən bağlanmışdır. Bu səbəbdən idmanla əlaqəli mübahisələrlə bağlı Türk məhkəmələrində iddia qaldırmaq mümkün deyil.

AFFA-nın Nizamnaməsinin 67-ci maddəsində qeyd olunur ki, AFFA, onun üzvləri, oyunçuları, vəzifəli şəxsləri, habelə vasitəçilər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə qadağan olunmadıqda, hər hansı mübahisəli məsələni adi məhkəmələrə çıxarmır. İstənilən mübahisə FIFA, UEFA və ya AFFA-nın yurisdiksiyasına təqdim olunur. Həmin nizamnamənin 68-ci maddəsinin 5-ci hissəsində qeyd olunur ki, qanunvericilikdə digər hal nəzərdə tutulmayıbsa, AFFA-nın orqanları tərəfindən qəbul olunmuş idman xarakterli qərarlarla əlaqədar mülki məhkəmələrə müraciət olunması istisna olunur. AFFA Konfransı tərəfindən qəti və mübahisəsiz olaraq qəbul edilmiş qərarlar istisna olmaqla, hər hansı bu cür qərarlar Azərbaycan qanunu ilə birbaşa qadağan olunmadığı halda baxılmaq üçün yalnız bu Nizamnaməyə uyğun olaraq yaradılmış mübahisəni qəti olaraq tənzimləyəcək Apellyasiya Arbitraj Tribunalına təqdim oluna bilər.

İsveçrə Federal Məhkəməsi idman mübahisələrinə dair ən geniş yurisdiksiyaya malikdir. CAS tərəfindən verilən qərarların həm adi arbitraj prosedurunda, həm də apellyasiya arbitraj prosedurunda ləğvi üçün işlər İsveçrə Federal Məhkəməsində baxılır. Digər tərəfdən, İsveçrə Federal Məhkəməsinə Olimpiya oyunları və mühüm beynəlxalq yarışlar üçün yaradılan Xüsusi Hakim heyəti qərarlarının ləğvi üçün bir müraciət edilə bilər. Üstəlik, CAS qərarları, məsələn, eyni ölkədə və eyni vətəndaşlıqda olan

idmançılar, klublar və ya federasiyalar arasındakı mübahisələr, habelə beynəlxalq və ya hətta olimpiya hərəkətləri və WADA ilə bağlı mübahisələrlə əlaqəli ola bilər. CAS qərarlarının milli və ya beynəlxalq xarakteri, CAS qərarlarının ləğvi üçün açılan iddialarda İsveçrə Federal Məhkəməsinin qəbul etdiyi qərarları da təsir edir. Nəticədə, İsveçrə Federal Məhkəməsinin CAS qərarlarının ləğvi ilə bağlı qərarlarının transsərhəd təsirləri ola bilər. Əlavə olaraq, CAS İsveçrədə olduğundan, CAS arbitraj məhkəmələri dəlil və digər məsələlərlə bağlı İsveçrə məhkəmələrindən yardım ala bilərlər (7).

Milli məhkəmələr dopinq mübahisələrində, habelə danışılmış oyunlarla bağlı məsələlərdə cinayət təqibini həyata keçirə bilərlər. Əlavə olaraq, mərc oyunları və dopinqlə bağlı intizam araşdırmalarında, cinayət mühakimə orqanları tərəfindən çıxarılan qərarlar və ya toplanan dəlillər, idman təşkilatları tərəfindən həyata keçirilən intizam icraatında da istifadə edilə bilər. İdmanın milli məhkəmələrin səlahiyyətindən çıxdığı mövzular daha çox idman təşkilatlarının fəaliyyət sahələri və bu strukturlardakı mübahisələrin həlli şuralarıdır. Əslində, həm milli, həm də beynəlxalq idman təşkilatlarının statuslarında və qaydalarında bu məsələlərlə bağlı məhkəmələrə müraciət etmək qadağandır; məhkəmələrə müraciət edənlər üçün intizam cəzaları belə nəzərdə tutulur.

Nəticə

Günümüzdə sürətlə qloballaşan idman günlük yaşamımızın ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Bu səbəblə idman subyektləri arasında yarana biləcək mübahisələrin özünəməxsus qaydalarla həll edən idmandakı hüquqi tənzimləmələri sisteməlik bir şəkildə incələyən bir hüquq sahəsi olan idman hüququ özündən formalaşmışdır.

İdmanın hər sahəsində qloballaşma xüsusilə keçən əsrdə beynəlxalq idman mübahisələrinin gedərək artmasının nəticəsi olaraq beynəlxalq idman təşkilatları tərəfindən idman mübahisələrinin qısa müddət ərzində idman hüququnun və idmanın ruhuna uyğun şəkildə həll edə biləcək müstəqil arbitraj məhkəməsinin meydana gətirilməsi məcburiyyətini doğurmuşdur. Bu səbəbdən 1984-cü ildə ingiliscə adı Court of Arbitration For Sport (C.A.S) və ya fransızca adı Tribunal Arbitral Du Sport (T.A.S) olan idmanın dünyadakı ən üst məhkəmə orqanı yaradılmışdır. CAS beynəlxalq idmana xidmət edən və idman hüququ ilə bağlı mübahisələrin ən qısa müddət ərzində həll etmə səlahiyyəti olan müstəqil məhkəmədir (8).

Ədəbiyyat

1. Eriner, E. (2010). International Sports Arbitration Court C.A.S: Textbook. Istanbul: "Twelve Plate Publications", 275 p.
2. Ekshi, N. (2015). Sports Arbitration Law: Textbook. Istanbul: Beta Publications. 696 pp.
3. Wild ACAS and Football: Landmark Cases, 2012.
4. <https://www.tas-cas.org/en/arbitration/code-procedural-rules.html>
5. <https://www.tas-cas.org/en/general-information/history-of-the-cas.html>
Yohan, L. The Court of Arbitration for Sport and its Jurisprudence.
6. <http://www.injuria.az>news>-dman-arbitraj-mehkemesi>
7. <https://www.tas-cas.org/en/information/history-of-the-cas.html>

Rəyçi: h.ü.f.d. Gülnaz Rzayeva

Göndərildi: 14.10.2021

Qəbul edildi: 13.12.2021